

СЕКЦІЯ:
МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО В ЧАСОПРОСТОРІ КУЛЬТУРИ:
МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІСТЬ

І. Ю. Коновалова

**МУЗИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ФОРМА ВТІЛЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ХУДОЖНЬОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ КОМПОЗИТОРСЬКОЇ СВІДОМОСТІ:
ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ**

І. Ю. Коновалова

**MUSICAL THINKING AS A FORM OF EMBODIMENT
OF INTELLECTUAL AND ARTISTIC ACTIVITIES OF COMPOSER'S
CONSCIOUSNESS: CONCEPTUALIZING THE ISSUE IN SCIENTIFIC DISCOURSE**

Принципово важливою й сутнісною основою музично-творчої діяльності композитора, специфічною властивістю його авторської свідомості є наявність розвинутого музичного мислення — особливої форми інтелектуальної активності. Будучи історично детермінованим явищем музичного буття, музичне мислення усвідомлюється як саме виробництво, генерація музичної думки, результатом якої є музичні тексти, авторські твори.

Наявність розсудливих дій, художньої логіки засвідчує здатність композитора до створення (креації), розвитку музичної ідеї, оновлення-модифікації певних звукоелементів, вихідного інтонаційно-семантичного комплексу, розкривають можливість розгортати в часі музичну інформацію, здійснювати змінюваність інтонаційних подій, музично відтворювати власне світовідчуття й інтелектуально-душевні рухи.

Музикознавча думка ХХ ст. (М. Арановський, Б. Асаф'єв, В. Бобровський, М. Бонфельд, Л. Дис, Н. Кошцева, В. Лозинська, В. Медушевський, В. Москаленко, О. Соколов, І. Пясковський, Ю. Холопов та ін.) по-різному інтерпретує сенс поняття «музичне мислення», демонструючи філософський, музично-психологічний, аксіологічний, а також іманентно-музичний (в контексті «теорії інтонації» Б. Асаф'єва) модули його визначення.

Згідно з першим типом конотацій, музичне мислення — «діюча у творчому процесі система логічних зв'язків між інтонаційними взаємодіями, які виникають на усіх рівнях музичного твору, через які проєктуються у звуковий матеріальний осередок зв'язки життєвих реалій, переплавлені шляхом художнього осмислення у форму зв'язків між емоціями-думками» (В. Бобровський). Уявленні В. Бобровського, останні створюють у творчій (та сприймаючій) свідомості «організований потік специфічно музичних душевних рухів як основу музично-образної системи». Шляхом музичного мислення композитор утілює у здійсненій ним реальності і внутрішню енергію, стани, відчуття, світогляд та емоційно-чуттєві реакції, які йдуть зі сфери свідомості та підсвідомості. Разом з тим, композиторське мислення віддзеркалює характер мислення доби, інтонаційний тезаурус та стиль епохи.

Л. Дис визначає поняття музичного мислення в методологічному дискурсі теорії інтонації Б. Асаф'єва як «реалізовану в інтонаційному процесі моделювання систему відношень суб'єкта до дійсності».

Музичне мислення пов'язане з інтелектуально-художніми здібностями творця, сферою особливого типу інтелекту – музичного, який існує автономно та водночас у взаємодії з іншими видами інтелекту, зокрема емоційним, візуально-просторовим, лінгвістичним, тілесно-кінетичним (за Г. Гарднером). Музичний інтелект є важливим інтелектуальним ресурсом композитора, атрибутом комплексу музично-креативних здібностей, насамперед музичності – необхідної умови творчого буття професійного музиканта. Зазначений тип інтелекту виявляє інтуїтивну властивість музикуючої особистості, поєднує її особливі когнітивні здібності, виявляє психологічну здатність відчувати, сприймати музику, слухати світ інтонаційно, продуктивно його переживати, а також мислити музикою, інтонаційно-художніми символами, звукообразами, уявляти й оперувати останніми відповідно до певної мети.

Специфічними особливостями мислення є інтенціональність та узагальненість перетворення отриманої іззовні інформації в процесі «миследіяльності» (П. Щедровицький) – образно-чуттєвого сприйняття. Завдяки творчій активності, пов'язаній з когнітивними процесами, автор музичний як «мисляча свідомість» здійснює теоретичне пізнання світу, що стає підґрунтям художнього світомоделювання. Музично-мисленнева активність композитора як суб'єкта творчості, здатність відзеркалювати події буття, картину світобудови об'єктивується у продуктах креативу (музичних творах) в образно-символічній знаковій формі.

В аксіологічному аспекті, музичне мислення композитора є процесом «відношення творчого суб'єкта та музичного художнього матеріалу, в результаті якого створюється твір музичного мистецтва як реально звученнева форма культурних цінностей, де статус звученневої реальності набувають базові ідеалі культури» (Н. Кошчева, В. Лозинська). Ступінь зрілості авторського мислення митця залежить від здатності аналізувати художнє завдання, зокрема на рівні переживання, пов'язаного зі сповіддю або молитвою. У цьому сенсі, «...музика видатного композитора, – за свідченням М. Уварова, – не може не нести у собі сповідального смислу. Чуїно реагуючи на об'єктивну конфліктність буття, композитор усвідомлює та переносить міру свідомої трагедійності у тканину художнього твору, який виражає ступінь осягнення гармонії світу».

Мисленнева діяльність проявляє себе у формах свідомих інтелектуальних дій, логічних операцій, суттєво значущих у художній сфері. Розкриваючи взаємозв'язок свідомого та несвідомого начал у контексті проблематики музичного мислення як базової складової композиторської творчості, М. Арановський акцентує вагомість свідомої діяльності музичного інтелекту на різних рівнях і стадіях креативно-музичного процесу. Детермінантами творчого процесу композитора дослідник вважає інтуїцію, інсайт – ознаки позасвідомого музичного мислення, провідними типами якого євристичний (що призводить через інсайт до відкриття нового музичного матеріалу), алгоритмічний та медитативний.

Наведені дефініції засвідчують множинність наукових позицій та критеріїв щодо визначення музичного мислення (аксіологічний, інтелектуально-логічний, інтонаційно-художній тощо), розмаїття усвідомлених типів (євристичний, алгоритмічний, медитативний) та перетинання з іншими смислоутворюючими композиторськими процесами категоріями (метод, стиль, техніка письма).

Підсумовуючи зазначимо, що процес музичного мислення має опосередкований характер і пов'язаний з актуалізацією особистісних смислів, опредметнених у музичній сфері у вигляді автономних і самодостатніх іманентно музичних (звукосимволічних, інтонаційно-художніх) подій та є інтенційним актом вияву нейрофізіологічної властивості мозку, здібності й механізму творити, продукувати, спирається на чуттєвий (відчуття, сприйняття, переживання) та набутий досвід.

Н. О. Рябуха

ОСОБЛИВОСТІ ЗВУКОВІДЧУТТЯ МИТЦЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО МУЗИЧНОГО ЗВУКОПРОСТОРУ

N. O. Riabukha

FEATURES OF THE ARTIST'S SOUND FEELING IN THE CONTEXT OF THE MODERN MUSIC SOUND SPACE

У музикознавстві на зламі тисячоліть першочергове значення має вирішення тих завдань, які відкривають доступ до розуміння сутності природи художнього мислення митця, творчого експерименту, спрямованого на розширення сфери впливу законів світобудови, буття, що «само по собі музичне» (О. Скрябін).

Музика, яку завжди вважали способом пізнання та індивідуально-особистісного вираження звукового образу світу, у сучасній, наприклад, електронній композиції залежна від особливого сприйняття композитором звукового середовища. Зникає провідне значення еталонності звучання, народжуються нові принципи мистецького сприйняття. Електронна музика продемонструвала нове ставлення людини-митця до світу, його екзистенціональної сутності.

Сучасний звукообразний світ музики є настільки багатоаспектним і різноманітним, що надто складно підлягає типологізації. Але конгломерат тем Любові, Природи і Людини, безмежного Всесвіту — не важливо, які інструментальні засоби обрані — темперований рояль, будь-який «звученнєвий предмет» побуту чи електронний пристрій — залишається вічним, що відкривають тайну знання про буття. Змінюються ракурс, оптичний погляд інтелектуально-раціонального ставлення людини на творчо-інтуїтивну складову пошуку смислу у Всесвіті звука.

Електронні інструменти та новітні технічні засоби входять до «живого» інструментарію оркестрів. Як і всі професійні музичні інструменти, вони створювалися та еволюціонували відповідно до потреб людства у втіленні звукового образу світу, означаючи на вихід за межі антроповимірного світовідчуття та прагнення осягти звучання космічного простору. Людина почала сприймати звуки, слухати вібрації, послані Всесвітом.

На зламі тисячоліть виникають нові форми репрезентації звукового образу світу, які представлені в мистецтві sound art. Експериментування зі звуковими інсталяціями, хоча воно є швидкоплинним, як і саме звучання, митці-експерименталісти (sound artists), такі як Дж. Кейдж, А. Русе (США), Р. Юліус, Р. Штеккер (Германія), Ф. Хес (Голландія), Судзуки Теруо та Осуґи Такехіса (Японія) та ін., урізноманітнювали культурний ландшафт (soundscape) сучасності. Це створення «звукових карт» (за Р. Шефером) міста